

Socialinio būsto gyventojų portretas: jaunų asmenų požiūriai ir patirtys

INGA MIKUTAVIČIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Santrauka. Lietuvoje socialinio būsto problematika vis dar išlieka menkai nagrinėjama tema tiek mokslo, tiek ir politikos lygmenimis. Dabarties tendencijos rodo, kad šalyje susiklosčiusi nepalanki socioekonominė situacija apsunkina jaunų žmonių būsto įsigijimo ar nuomos galimybes, o augantis nepasiturinčių asmenų, daugiavaikių šeimų ir kitų pažeidžiamų grupių skaičius didina ir socialinio būsto poreikį. Tačiau, nežiūrint į taikomas politines ir vietos savivaldos iniciatyvas, socialinio būsto trūkumas išlieka opia problema. Kita vertus, gyvenimas socialiniame būste susijęs su tam tikrais iššūkiais ir ypatumais: socialiniai būstai dažnai sutelkti vienoje vietoje, juose koncentruotai gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės, o tai sudaro sąlygas formuotis tam tikroms skurdo kultūros klišėms, kurios stipriai veikia tolimesnes, ypač jaunų žmonių gyvenimo perspektyvas. Šio straipsnio tikslas – atskleisti jaunų asmenų, gyvenančių socialiniame būste, patirtis, lūkesčius ir aktualizuoti valstybės vaidmenį būsto ap(si)rūpinimo srityje. Tyrimo duomenų pagrindą sudaro 10 giluminių interviu su socialiniame būste gyvenančiais jaunais (18–29 metų) asmenimis duomenys. Tyrimo rezultatai atskleidė tam tikrą jaunų socialinio būsto gyventojų paveikslą. Jiems būdingas apsunkintas perėjimas į savarankišką gyvenimo etapą, kuris siejamas su nepalankia tėvų šeimos socioekonominė situacija. Ji veikia keliomis kryptimis – ekonomine ir kultūrine. Viena vertus, jauni asmenys, gyvenantys socialiniame būste, tampa „pririšti“ prie šeimos situacijos dėl ribotų galimybių įsigyti savo būstą ar jį nuomotis, nes tėvai neturi galimybės finansiskai remti vaikų perėjimo į savarankišką gyvenimo etapą, o valstybės vaidmuo nepakankamas užtikrinant geresnį būsto prieinamumą jaunimui. Kita vertus, nuolatiniam nepritekliui gyvenančių šeimų vaikai išmokomi skurdo kultūros: nepriteklius vaikams tampa natūralia būsena, užgniaužiami socialiniai ir intelektualiniai vaiko poreikiai, komplikuojasi mokymosi biografija, jiems būdinga menkesnė savivertė ir profesinės aspiracijos, o stigmatizuojantis požiūris į socialinio būsto gyventojus šias patirtis tik pagilina. Tyrimas atskleidė šias būsto politikos disfunkcijas: akivaizdi socialinio būsto prieinamumo problema, neefektyviai sprendžiami būsto įsigijimo (paskolų suteikimo) klausimai, o esamos politikos priemonės savo ruožtu prisideda prie esamo status quo išlaikymo.

Reikšminiai žodžiai: socialinis būstas, jaunimas, būsto politika, apsirūpinimas būstu.

Įvadas

Apsirūpinimas būstu įvardijamas kaip vienas iš būtinausių poreikių, susijęs ne tik su asmens gyvenimo lygiu, bet ir su šalies ekonomiais, socialiniais ir demografiniais aspektais, su žmogaus teisių garantijomis bei žmogiškųjų išteklių išsaugojimu (Jurevičienė, Neverauskienė 2008). Lietuvoje socialinio būsto problematika vis dar išlieka menkai nagrinėjama tema tiek mokslo, tiek politikos lygmenimis. Dabarties tendencijos rodo, kad šalyje esanti nepalanki socioekonominė situacija apsunkina jaunų žmonių būsto įsigijimo ar nuomos galimybes, o augantis nepasiturinčių asmenų, daugiavaikių šeimų ir kitų pažeidžiamų grupių skaičius didina ir socialinio būsto poreikį. Tačiau, nepaisant taikomų politinių bei vietos savivaldos iniciatyvų, socialinio būsto trūkumas išlieka opia problema.

Kita vertus, gyvenimas socialiniame būste susijęs su tam tikrais iššūkiais ir ypatumais: socialiniai būstai dažnai sutelkti vienoje vietovėje, juose koncentruotai gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės, o tai sudaro sąlygas formuotis tam tikroms skurdo kultūros kliūšėms, kurios stipriai veikia tolimesnes, ypač jaunų žmonių gyvenimo perspektyvas.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto narys Raymondas Hencksas teigia, kad teisė į būstą yra vienas iš valstybių narių tarptautinių įsipareigojimų, į kurią Sąjunga privalo atsižvelgti. Ši teisė pripažinta Jungtinių Tautų Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (1948), kurioje teigiama: „Kiekvienas žmogus turi teisę į pakankamą gyvenimo lygį, kuris garantuotų jo ir jo šeimos sveikatą ir gerovę, ir ypač į maistą, drabužius, būstą, medicininę priežiūrą ir būtiną socialinį aptarnavimą.“ LR paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme (Žin., 2014, Nr. XII-1215) numatyta, kad į socialinį būstą gali pretenduoti piliečiai, neturintys tinkamo būsto gyventi. Tarp jų – jaunos šeimos, neįgalūs asmenys (šeimos), našlaičiai ir likę be tėvų globos asmenys, šeimos, turinčios tris ir daugiau vaikų, ir pan. Tačiau būsto prieinamumo problema aktuali ne tik pažeidžiamoms grupėms, bet ir ką tik aukštąjį mokslą baigusiams ir profesinę karjerą pradėjusiems jauniems specialistams, gaunantiems šiek tiek didesnes pajamas nei Vyriausybės nustatyti kriterijai, o šiuo metu Lietuvoje veikianči socialinio būsto koncepcija būstų prieinamumo problemos iš esmės nesprendžia ir norinčius dirbti žmones skatina lįsti į šešėlį.

Šiuo metu Lietuvoje laukiančiųjų socialinio būsto eilėse yra daugiau nei 32 tūkst. asmenų (šeimų). J. Aidukaitė su bendraautorais (Aidukaitė et al. 2014) teigia, kad Lietuvoje išlaidos būsto politikai yra itin mažos, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Jos sudaro tik 0,002 proc. bendrojo vidaus produkto. Šie skaičiai visiškai nestebina, nes socialinis būstas

Lietuvoje sudaro tik 6 proc., todėl socialinio būsto trūkumas yra labai svarbi problema, kuri akcentuojama Lietuvos socialinio būsto plėtros strategijoje. Tokia esama socialinių būstų judėjimo tendencija sudaro galimybes teigti, kad ši susidariusi situacija yra didžiulė problema, žinant, kad būstas – ypač reikšminga žmogaus gerovės dalis, o kartu ir visuomenės stabilumo garantas.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti jaunų asmenų, gyvenančių socialiniame būste, požiūrius, patirtis, lūkesčius ir aktualizuoti valstybės vaidmenį būsto ap(si)rūpinimo srityje.

Tyrimo duomenų pagrindą sudaro dešimties giluminių interviu su socialiniame būste gyvenančiais jaunais (18–29 metų) asmenimis duomenys.

Būsto politikos reikšmė jaunimo apsirūpinimo būstu kontekste

J. Aidukaitės ir kitų bendraautorių nuomone (Aidukaitė et al. 2014), valstybės vaidmuo išlieka ypač reikšmingas, kai kalbama apie kokybišką ir prieinamą būstą, kuris realizuojamas įvairiomis politinėmis priemonėmis. Būsto politika neturėtų būti suprantama siaurai, kaip kad būsto statyba, būsto priežiūra ar jo paskirstymas. Platesne prasme būsto politika apibrėžiama kaip būsto sektorių reguliuojanti valstybės veikla, kuria siekiama užtikrinti socialinį teisingumą ir lygias galimybes mažinti socialinę atskirtį (Aidukaitė et al. 2011). Peteras Mackiesas išskiria dvi pagrindines būsto politikos kryptis, t. y. užtikrinti lygias jaunų žmonių galimybes pereinant iš tėvų šeimos į savarankišką gyvenimo etapą bei pagerinti tinkamo būsto prieinamumą (Mackie 2016). Tačiau nemažai studijų rodo, kad jauni žmonės neturi lygių galimybių pereiti į savarankišką gyvenimo etapą, dėl to formuojasi nelygybė tarp jaunų žmonių (Clapham et al. 2014; Ford, Rugg, Burrows 2002; Hochstenbach, Boterman 2015; McKee 2012). Dėl šios priežasties valstybės vaidmuo tampa ypač reikšmingas. Neefektyvi būsto politika, ribotas būsto prieinamumas, netinkamas būstas ar nepatenkinamas būsto poreikis prisideda prie socialinės nelygybės didėjimo, naujų atskirties grupių formavimosi (Braziūnas 2004). A. Lipnevič teigimu (2012), būsto politika yra socialinės politikos sritis, kuri, pasitelkdama politines priemones, daro įtaką būsto sektoriui. Taigi efektyvi būsto politika apima pažeidžiamų socialinių grupių būsto prieinamumo klausimus socialinės būsto politikos priemonėmis, tokius kaip socialinio būsto statymas, išlaikymas (Milevičienė 2003), būsto išlaidų kompensavimas, teisių į socialinį būstą nustatymas ir pan. Tačiau, kaip teigia J. Aidukaitė su bendraautoriais (Aidukaitė et al. 2014), vis labiau pastebimos būsto politikos liberalizavimo tendencijos, kai valstybė traukiasi iš socialinio būsto sektoriaus ir yra skatinama privati būsto nuosavybė.

Nepaisant to, skirtingos šalys išlaiko skirtingas būsto politikos kryptis. Jos ypatumai priklauso nuo gerovės valstybės modelio. *Socialdemokratinio gerovės modelio* šalyse yra didžiausias būsto prieinamumo rodiklis. Čia valstybės prisiima atsakomybę garantuoti kokybišką ir prieinamą būstą kiekvienam priklausomai nuo poreikių. Šiame modelyje valstybė yra aktyvi būsto kainų reguliavimo dalyvė, prisideda prie būsto sektoriaus plėtros ir subsidijavimo. Privatus ir valstybinis būsto sektorius subalansuotas (Aidukaitė et al. 2012). *Korporatyvios-korporatyvinės gerovės valstybės* šalyse atsakomybė už apsirūpinimą būstu labiau perstumiami šeimai ir darbdaviui. Būsto politikos kontekste šis modelis išsiskiria tuo, kad valstybė prisiima atsakomybę, būstą garantuodama kiekvienam žmogui, tačiau valstybės įtaka būsto politikoje nėra tokia didelė, kaip prieš tai minėtame gerovės valstybės modelyje. Būsto sektoriaus plėtra vykdoma mažų kompanijų ir NVO, socialinis būstas kokybiškas, teikiamas savivaldybių ir NVO, palankios sąlygos ilgalaikiai nuomai, o tai sumažina poreikį įsigyti nuosavą būstą (Aidukaitė et al. 2014). *Liberalios gerovės valstybės* būsto sektorius reguliuojamas rinkos, būstų statyboje dominuoja stambios privačios kompanijos, o valstybės vaidmuo yra minimalus.

Lietuvoje dominuoja privati būsto rinka ir veikėjai, būsto apsirūpinimo klausimas paliktas kaip privatus namų ūkių klausimas, o valstybės įsipareigojimai už būsto politiką sutelkti į du dalykus: sovietinės statybos būsto fondo renovaciją (Leonavičius, Žilys 2009; Aidukaitė et al. 2014; Lipnevič 2012) ir savivaldybių kuruojamo socialinio būsto fondo (siekiant minimizuoti socialinio būsto eiles) papildinimą iki reikiamo minimumo, t. y. aprūpinant būstu siauras tikslines skurdo riziką patiriančias grupes. Taigi Lietuvos būsto politika susiduria su tokiomis problemomis, kaip kokybiško būsto stoka, problemos, susijusios su būsto renovacija ir eksploatacija, būsto nepriteklus, socialinio būsto trūkumas, dominuoja prastos kokybės būstai, didelės rinkos kainos, o šeima išlieka vienu svarbiausių jaunimo apsirūpinimo būstu mechanizmu.

Šeimos ir jaunimo apsirūpinimo būstu sąsajos

Būsto karjerai įtaką daro tiek makrolygmens aplinkybės ir bendras šalies kontekstas, tiek mikrolygmens, vadinamieji individualūs, ištekliai (Mulder 2010). Po 2008 m. finansų krizės Europoje tiek dėl dalyje šalių sugriežtintų būsto paskolų išdavimo tvarkų, tiek dėl tuo laikotarpiu reikšmingai išaugusio jaunimo nedarbo būsto nuosavybės turėjimo mastas tarp jaunų žmonių tolydžio mažėjo (McKee 2012; Lennartz et al. 2016). Išauga namų ūkio kaip apibrėžiančio gyvenimo šansus vaidmuo (Clapham et al. 2014).

Kaip rodo tyrimai, tėvų parama tampa vis reikšmingesnė jauniems asmenims pradėdant savarankiškas karjeras būsto sistemoje (parama padengiant banko paskolą ir pan.), tai rodo augančią šeimos ir tėvų biografijos plėtimą prasme (turimų finansinių, socialinių ir kiti išteklių) lemiamą reikšmę jaunų asmenų būsto pasirinkimo galimybėms (McKee 2012; Clapham et al. 2014; Filandri, Bertolini 2016; Drueta, Ronald 2016; McKee 2012; Mackie 2016).

Marianna Filandri ir Sonia Bertolini pažymi, kad tėvų socialinė klasė yra vienas svarbiausių mikrolygmens kintamųjų, vertinant jaunų suaugusiųjų būsto vartojimo praktikas (Filandri, Bertolini 2016). Ryšys tarp jaunų žmonių socialinės kilmės ir būsto vartojimo tyrimuose dažniausiai paremtas dviem mechanizmais: ekonomine parama ir socializacija, t. y. įtaka palikuonių požiūriams, pageidavimams, troškimams ir lūkesčiams (Henretta 1984). Tyrimai rodo, kad vidurinės klasės namų ūkiai dažniau reziduoja privačiame būste (dominuoja privati būsto nuosavybė), o žemesnės socialinės klasės gyventojai lieka mažiau saugiamame nuomos sektoriuje (Kurz, Blossfeld 2004; Filandri, Bertolini 2016) dėl ribotų finansinių galimybių padėti vaikams įsigyti nuosavą būstą.

Tačiau pastebima tendencija, pavyzdžiui, kad Anglijoje jaunų būsto savininkų, priklausančių aukštesniam socialiniam sluoksniui, skaičius nėra didelis (Di Salvo, Ermisch 1997). Tai gali būti paaiškinama tuo, jauni aukštesniosios klasės atstovai labiau linkę siekti karjeros, išlikti mobilūs, siekti aukštesnio socioekonominio statuso ir prestižo. Tokiu būdu būsto nuoma yra labiau strateginis pasirinkimas nei išteklių trūkumas (Mulder, Smits 1999; Filandri, Bertolini 2016; Clapham et al. 2014; Lennartz et al. 2015). Pietų Europos šalyse reikšmingu veiksmu tampa ne tik finansinė tėvų parama, bet ir kultūriniai ypatumai: būsto nuosavybė įgauna simbolinę socialinio statuso ir saugumo vertę. Šeimos parama ieškant būsto įvardijama kaip pagrindinė Pietų Europos šalių būsto rinkos charakteristika (Holdsworth, Solda 2002).

Clara H. Mulder ir Nathanaelis Lausteris pažymi sąsajas tarp tėvų ir suaugusių vaikų būsto kokybės. Rezultatai rodo, kad jaunų žmonių, gyvenančių aukštos kokybės būstuose, tėvai taip pat dažniausiai gyvena (ar gyvena) aukštos kokybės būstuose (Mulder, Lauster 2010). Rory'o Coulter'o teigimu, jaunų suaugusiųjų, kurių tėvai buvo socialinio būsto nuomininkai, šansai įsigyti būstą yra gerokai menkesni nei tų, kurie gyvena nuosavame būste (Coulter 2016).

Tyrimai rodo, kad svarbios ir kitos tėvų šeimos charakteristikos, tokios kaip tėvų pareigos, išsilavinimas, šeimos struktūra ir pan. Tačiau kai kurie mokslininkai pažymi, kad atskleisti tėvų šeimos charakteristikų ir įvairių gyvenimo įvykių (pvz., skyrybos, darbo, gyvenamosios vietos keitimas, vaiko gimimas ar išėjimas iš tėvų namų ir pan.) poveikį jaunų žmonių būsto

biografijai yra sudėtinga, nes jos gali keistis ir skirtingai veikti atskirais vaiko gyvenimo etapais (Ermisch, Halpin 2004; Mulder, Smits 1999). Tyrimuose atsargiai vertinamas šeimos struktūros kaip savarankiško kintamojo vaidmuo nusakant jauno suaugusiojo būsto įsigijimo šansus. Kai kurie tyrimai rodo, kad jaunų suaugusiųjų, augusių su vienu iš tėvų, grupėje būsto nuosavybės lygis yra kur kas mažesnis nei augusių pilnoje šeimoje (Coulter 2016). Tačiau Marjolein Blaauboer (2010) ir Enströmas C. Östas (2012) pažymi, kad vienišas tėvų namų ūkis yra labiau susijęs su socialiniu ir ekonominiu požiūriu nepalankiomis būsto įsigijimo sąlygomis, bet nėra žinoma, ar vaikystės šeimos struktūra yra svarbi suteikiant nuosavo būsto įsigijimo šansus, kai atsižvelgiama ir į tėvų socialinę ir ekonominę padėtį bei pareigas. R. Coulter teigimu, darbininkų klasės tėvų vaikai yra kur kas mažiau linkę tapti būsto savininkais ir dažniau yra socialinio būsto vartotojai arba gyvena tėvų namuose (Coulter 2016).

Tyrimuose atkreipiamas dėmesys į socialinio tinklo, kaimynystės, socialinės įtraukties aspektus (Ziersch, Arthurson 2007). Asmenys, gyvenantys nuosavame būste, labiau linkę dalyvauti vietos bendruomenių tinkluose ir jos veikloje (Beekman et al. 2001; Hiscock 2001; Winter 1994; DiPasquale, Glaeser 1999). Tyrimuose atskleidžiamas ir vadinamasis tarpgeneracinis „kaimynystės skurdo“ reproduktivumas, kai jaunimas gyventi renkasi tokias socioekonominės sąlygas ir aplinkas, kuriose užaugo, gyvendami tėvų namuose (Van Ham et al. 2014).

Tyrimo metodologija

Straipsnyje analizuojami dešimtys giluminių interviu su socialiniame būste gyvenančiais jaunais asmenimis. Tiriamųjų amžius svyravo nuo 18 iki 29 metų, visi jie gyveno socialiniame būste su mama ir seserimi ir (ar) broliu, augo nepilnose šeimose. Būdingas tiriamųjų bruožas – žemas išsilavinimo lygmuo. Aukščiausias pasiektas išsilavinimo lygmuo – vidurinis ar profesinis (žr. 1 lentelę). Imtis buvo formuojama sniego gniūžtės principu, interviu atlikti 2017 m. spalio–lapkričio mėn. Vidutinė interviu trukmė – 57 min.

Interviu buvo siekiama atskleisti jaunų asmenų gyvenimo socialiniame būste patyrimus, lūkesčius, požiūrius. Iš anksto klausimų tinklelis nebuvo rengiamas, buvo numatytos tik pokalbio kryptys, kurios apėmė šias temines linijas: gyvenimo socialiniame būste aplinkybės; pasitenkinimas gyvenamuoju būstu; kaimynystės ypatumai; šeimos istorija; vaikystės, mokyklinės patirtys, siejant su gyvenimu socialiniame būste bei šeimos socioekonominė padėtimi; vidinės asmens predispozicijos, motyvacija,

aspiracijos; valstybės vaidmuo ir taikomų priemonių jaunimo būsto prieinamumui užtikrinti vertinimas.

1 LENTELĖ. TIRIAMŲJŲ CHARAKTERISTIKOS

Eil. Nr.	Vardas	Amžius, metai	Namų ūkio sudėtis	Išsilavinimas
1	Evelina	23	Gyvena su mama ir broliu	Vidurinis
2	Monika	20	Gyvena su mama ir broliu	Pagrindinis
3	Ugnius	18	Gyvena su mama ir sese	Neb. profesinis
4	Loreta	25	Gyvena su mama	Vidurinis
5	Kristina	24	Gyvena su mama ir broliu	Vidurinis
6	Gediminas	29	Gyveno su mama ir broliu (š.m. užs.)	Pagrindinis
7	Auksė	29	Gyvena su vaikais ir mama	Profesinis
8	Neringa	19	Gyvena su mama ir sese	Neb. profesinis
9	Vilma	23	Gyvena su mama	Vidurinis
10	Kęstas	18	Gyvena su mama ir sese	Pagrindinis

Interviu duomenys buvo analizuojami laikantis bendrų kokybinės analizės principų (Gubrium, Holstein 2002; Kvale 2006). Jaunimo gyvenimo socialiniame būste patirtys ir požiūriai buvo grupuojami į temas, t. y. atliekama teminė analizė. Tai atliekant buvo nustatyti pagrindiniai jaunų asmenų, reziduojančių socialiniame būste, bruožai, požiūriai, atskleistos būsto prieinamumo problemos, būsto politikos disfunkcijos.

Tyrimo rezultatai

Interviu su jaunais socialinio būsto gyventojais rezultatai išryškino tris pagrindinius siužetus, kurie charakterizuoja jaunų asmenų, gyvenančių socialiniame būste, patirtis ir lūkesčius: ribotos savarankiško gyvenimo galimybės; skurdo kultūros formavimosi prielaidos ir išryškėjusios būsto politikos disfunkcijos.

Ribotos savarankiško gyvenimo galimybės

Įvairūs autoriai akcentuoja jaunimo perėjimo į suaugusiojo gyvenimą pokyčius: jaunimo gyvenimo trajektorija, pereinant į suaugusiojo fazę, įgauna įvairresnes formas, išsitęsia laike (ilgėja dalyvavimo švietimo sistemoje laikas, nepalanki darbo rinkos situacija, užsitęsęs gyvenimas tėvų namuose), lyginant su jų tėvų kartos gyvenimo ciklu pereinant į suaugusio (ar jauno suaugusio)

fazę (Doling, Elsinga 2013; Kemeny 2001; Lennartz 2011 ir 2014). Perėjimas į suaugusiojo gyvenimo etapą siejamas su gyvenimu savo ar nuomojamame būste. Tačiau, vykstant nepalankiems būsto rinkos pokyčiams, būsto politikos liberalizavimas apsunkina jaunų žmonių būsto prieinamumo galimybes, didina priklausomybę nuo šeimos paramos. Jaunų asmenų apsirūpinimo būstu procesui tampant vis mažiau tradiciniame, išauga tėvų paramos vaidmuo vaikams, pradedantiems savarankiškas būsto karjeras. Tėvų namų ūkio turimi finansiniai, socialiniai ir kiti ištekliai daro įtaką jaunų asmenų apsirūpinimo būstu galimybėms. Ši parama pažymi ir ekonomines jaunų žmonių perspektyvas, kurios yra stipriai paveiktos jų apsirūpinimo būstu trajektorijų. Išaugusi tėvų paramos reikšmė jų vaikų apsirūpinimo būstu situacijoje kartu pažymi ir valstybės atsakomybės už šią sritį mažėjimą ir išaugusį rinkos vaidmenį būsto politikoje. Tačiau situacija, kai šeima gyvena socialiniame būste, praktiškai visuomet nurodo į nepakankamus ekonominius išteklius, o tai reiškia menkas pagalbos vaikams įsigyjant būstą galimybes. Ir čia valstybės socialinio būsto politikos vaidmuo tampa ypač reikšmingas, siekiant užtikrinti būsto prieinamumo galimybes jauniems asmenims, ypač priklausantiems rizikos grupėms.

Tačiau tyrimo dalyviai labai nepalankiai vertina savo galimybes pradėti savarankišką gyvenimo etapą ir tai sieja su nepakankamu aprūpinimu socialiniu būstu, nepakankamu jo prieinamumu. Pastebima, kad socialinio būsto prieinamumas siejamas su ilgu laukimo periodu. Socialinės įtraukties didinimo 2014–2020 metų veiksmų plane (2013) nurodoma, kad Lietuvoje yra patenkinama tik nedidelė socialinio būsto poreikio dalis. Šiuo metu Lietuvos savivaldybėse į socialinio būsto eiles registruota per 32 tūkst. asmenų ir šeimų, o būstas suteikiamas vos keletui procentų laukiančių per metus. Tiriamieji akcentuoja, jog „labai sunku gauti tą socialinį būstą. Iš tikro aš bijau išeiti iš mamos, nes aš bijau, kad gausiu kokio vieno kambario butą kokiam barake, kuriam man bus baisu gyvent. O jei aš jo nepasirinksiu, tai sakys ko tu nori. O jau atgal prisiregistruoti jie nelabai nori tuos socialinius registruoti, nesvarbu ar tu šeimos narys ar ne“ (Loreta). Savo būsto įsigijimas ar nuoma privačiame būsto sektoriuje vertinama kaip neįmanoma dėl ribotų šeimos ekonominių išteklių ir nepalankios paskolų sistemos. Taip jaunimas jaučiasi „pririštas“ prie šeimos aplinkybių, o perėjimas į savarankiško gyvenimo etapą tampa komplikuoatas ir uždelstas.

Kai pasakiau, kad noriu savo būsto, pasakė: išsiregistruok iš mamos ir stok į eilę. Jeigu aš atsistoju į eilę, aš lauksiu tikrai ne metus ir ne du, kol gausiu būstą. Man sakė skaičius, bet neatsimenu, jie tikrai labai dideli.
(Evelina)

O, vat, man tenka gyventi su mama, ir ne dėl to, kad aš neturiu savo socialinio būsto, bet ir dėl to, kad aš ją turiu prižiūrėti. Bet kai apsižiūri, man 23 m., man sako: „Evelina tu gyveni su mama, eik nuomotis“. Už ką aš nuomosiu, aš visus pinigus atiduosiu nuomai, o kur dar mamai padėti, sau kažką, rūbus ir pan. O atsistoti į eilę... aš automatiškai negalėsiu dirbti, nei mokintis, nes neturėsiu registracijos. Tai tenka tenkintis tuom, ką turiu. Jaučiuosi tarsi priklausoma nuo situacijos. (Kristina)

O tai kur man eiti, jei aš dirbdama kasoj gaunu tuos ris šimtus, tai aš grynai atiduosiu už nuomą, aš nieko sau negalėsiu leisti. Aš vėl prašysiu pas mamą. O kaip aš galiu prašyti pas mamą, jei ji gauna tuos du šimtus eurų...tai mes automatiškai grimsim skolose. Valstybė turėtų duoti paramą, būstą, kad žmogus galėtų jaunas gyventi sau. (Neringa)

Skurdo kultūros formavimosi prielaidos

Gyvenimas socialiniam būste susijęs su tam tikrais iššūkiais. Pastebima, kad socialiniai būstai daugiau ar mažiau koncentruojasi vienoje vietovėje, juose koncentruotai gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės. Tai sudaro sąlygas formuotis tam tikroms skurdo kultūros kliūšms. Tokie rajonai yra socialiai atskirti, nes juose vyksta daugiau nusikaltimų, pastebima ypač bloga kaimynystė, nes gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės, yra įsivyravęs skurdas, kuris yra viena iš priežasčių socialinei atskirčiai atsirasti (Dumbliauskienė, Braukylaitė 2010). Dažnai dėl to išsivysto skurdo kultūra, kuriai būdingas nusivylimas gyvenimu, fatalistinė pasaulėžiūra, kuri veda prie tikėjimo, kad viskas yra nulemta, o tai veda prie nusivylimo ir asmenų ar šeimų pasyvumo spręsti savo problemas (Bražiūnas 2004).

Tyrimas atskleidžia, kad vaikams, augusiems nepasiturinčioje šeimoje, *nepriteklius nuo pat mažens tampa natūralia būseną*, t. y. formuojasi specifinė skurdo pasaulėžiūra, kuri stipriai veikia tolimesnes jaunų žmonių gyvenimo perspektyvas. Jie išmokomi „nieko nenorėti“, užgniaužti savo poreikius, o tai sudaro sąlygas atsirasti pasyvumui, pradeda dominuoti išorinis kontrolės lokusas, mažėja mokymosi motyvacija, būdingos menkos profesinės, gyvenimo siekių aspiracijos:

Jei negalėdavau važiuoti į ekskursiją, pvz., mama neturi galimybių duoti pinigų, aš gaudavau iš klasiokų ir saldainių, ir lauktuvių, aš nesijausdavau blogai, aišku liūdna būdavo, kad norėjosi važiuoti su klasiokais, bet nesijausdavau labai blogai, kad mama iš principo nedavė tų pinigų, aš suprasdavau nuo mažų dienų, kad nu nėra tų pinigų, mama kai gali duoda visada tikrai. (Evelina)

Mama mane skatino eiti mokytis, bet aš mačiau, kad neturiu tų pinigų eiti mokintis už pinigus, tai aš pasirinkau darbą, nes mačiau, kad sunki situacija ir man teko eiti dirbti.

Vaikystė tikrai nebuvo tobula, aš mačiau, kad nesu prastai apsirengusi, bet mačiau, kad kiti turi daugiau nei aš. Ir man buvo liūdna ir pavydu. Bet aš dabar matau, kad tai, kaip mama gyveno ir, kad mus tris augino, tai aš palyginus daug turėjau. (Vilma)

Negatyvios mokyklinės patirtys – dar viena praktiškai bendra visų tiriamųjų charakteristika. Negalima pasakyti, kad jos tiesiogiai susijusios su gyvenimu socialiniame būste. Tai greičiau veikia per nepakankamus ekonominius šeimos išteklių mechanizmus – pinigų trūkumas padaro tave „matomą“ bendrame bendraamžių kontekste, t. y. apranga, statuso daiktų turėjimas, įsitraukimo į bendras veiklas galimybės ir pan. Tai lėmė atskirtį bendraamžių grupėje, o iš mokytojo patiriamas pažeminimas, nepalaikymas tampa ypač reikšmingu kintamuoju mokymosi biografijoje vėliau.

Nemokamas maitinimas, pradinėse klasėse nereikėjo mokėti į mokyklos, klasės fondą. Bet mokytoja pagėdino mane prieš visą klasę. Rinko pinigus klasės fondui ir grįžau namo, ir sakau „mama manęs prašo pinigėlių“. Tai mama sako „pasakyk, kad tau nereikia, mokytoja turi žinoti“. Aš nuėjau sekančią dieną ir pasakiau. Pradėjus vykti pamokai, mokytoja mane pastatė prieš vis klasę prie lentos ir pasakė: vaikai nebendraukite su Evelina, nes ji neatneša pinigų. It visa klasė nuo manęs nususuko. (Evelina)

Klasiškai atrodo, kad ir bendraudavo, bet užgauliodavo: tu neturi pinigų, tu skurdė, valkata, tu tokia, vienokia. Nors aš niekada nesijaučiau, nors ir gyvenau socialiniam (būste), kad aš kažkuo skiriuosi. Tikrai pas mane buvo ir gražios suknelės, ir tvarkingai aprengta, ir maitinta, tikrai nesiskyrčiau nuo kitių. (Kristina)

Komplikuoti santykiai su bendraamžiais ir mokytojais, užgniaužti poreikiai susiję sumenka mokymosi motyvacija ir aspiracijomis. Viena mergina pasakojo, kad „po to įvykio neatsirado noras mokintis, nes žinau, kad su manim niekas nebendrais ir aš vėl stovėsiu viena prie palangės“ (Evelina). Menka mokymosi motyvacija veda prie pamokų nelankymo, didina iškritimo iš švietimo sistemos riziką, vėliau riboja įsitraukimo į darbo rinką galimybes, formuoja pasyvumą. Pastebėta, kad tiriamai grupei būdingos menkesnės profesinės aspiracijos, savo galimybių ribotumo akcentavimas ir priėmimas.

Neidavau į pamokas, kiti neidavo, ir aš neidavau. Po to praleidi, paaiškina mokytojas, jau trumpiau viskas, bet jau vis tiek nesupranti. (Evelina).

Labiau plaukiau pasroviui, nei siekiau, nedėjau didelio noro mokintis. Aš jau pirmoje klasėje miegodavau ant suolo. Vėliau nelankiau pamokų, buvo neįdomu mokytis. (Kęstas)

Man pasakė, kad geriau eiti į profesinę, nes nenoriu mokytis, tai irėjau ten. (Gediminas)

Aš dabar pasibaigiau floristiką, eisiu dirbti pagal tą specialybę, brolis dar mokinasi profesinėje mokykloje. Floristiką baigiau per darbo biržą. Po vidurinės niekur nebandžiau stoti, nenorėjau, nes aš žinojau, kad tai ne mano jėgoms bus, nes man su mokslais sunkiai sekėsi. Buvo didžiausia kančia mokykloje. (Kristina)

Gyvenimas socialiniame būste dažnai susijęs su stigmatizuojančiu, stereotipiniu požiūriu. Tai formuojasi per du mechanizmus. Vienas jų veikia per socialinio būsto politikos ypatumus – įprasta praktika, jog socialiniai būstai telkiasi koncentruotai, kas sudaro sąlygas nepalankiai kaimynystei, didesniai nusikalstamumui, skurdo kišenėms formuotis (Andersen 2002). Tačiau pastaruoju metu situacija pamažu gerėja, nes, esant socialinio būsto fondo nepritekliui, socialiniai būstai steigiami gyvenamuosiuose namuose, kuriuose gyvena asmenys, nesusiduriantys su socialine atskirtimi ir rizika. Tai pamažu gerina socialinių būstų gavėjų integraciją į visuomenę. Antras mechanizmas susijęs su kultūriniais aspektais, yra vyraujanti nuomonė, kad socialiniame būste gyvenantys asmenys yra asocialūs, gyvenantys skurde ir turintys ribotų galimybių. Tai dažnai tampa priežastimi, dėl ko šie žmonės dažniau patiria socialinę atskirtį jau mokykloje. Pažymėtina, kad tyrimo dalyviai savo šeimos nepriskyrė asocialių asmenų kategorijai, mamos jais rūpinosi, akcentuojamos jų pastangos užtikrinti pagrindinius vaikų poreikius: „aš tikrai buvau aprenpta, soti, mama pagal išgales stengėsi duoti smulkių pinigų“ (Evelina); „rūbus nešiojau brolio, bet jie buvo tvarkingi, nebuvo prabangos, bet ir neišsiskyriau“ (Kristina). Taip pat visi gyveno socialiniame būste, kuris yra integruotas į įprastą daugiabutį, kai kuriais atvejais renovuotą. Pora šeimų persikėlė gyventi iš labai prastos kokybės būsto nedideliame mediniame name, kur „buvo tikrai prastos sąlygos, varvėjo per stogą vanduo, iš pečiaus rūko dūmai“ (Evelina), į gana geros kokybės būstą. Šiais atvejais išryškėjo, kad vaikų savivertę, jų bendravimą su bendraamžiais, priklausymo grupei jausmą stipriai veikė gyvenamosios sąlygos, būsto kokybė:

Nesivesdavau draugų į namus, nes buvo gėda. Bet gal tai ne tiek, kad socialinis būstas, kiek dėl aplinkos. (Gediminas)

Dabar, kai davė naują socialinį būstą, pasikviečiu draugus, nes jis naujesnis, geresnis, o į aną nesivesdavau. (Kęstas)

Socialinio būsto politikos disfunkcijos

Tyrimas atskleidė tam tikras *socialinio būstopolitikos disfunkcijas*. Išryškėjo tai, kad esama *būsto politika neskatina žmonių siekti ištrūkti iš esamos situacijos, išlaiko esamą status quo*. Pagal galiojančius įstatymus socialinis būstas Lietuvoje skiriamas nepasiturintiems asmenims, gaunantiems mažas pajamas. Įsigaliojus Paramos būstui įsigyti ar įsinuomoti įstatymui (2014), „savivaldybės socialinį būstą nuomojantys asmenys ir šeimos bei pageidaujantys išsinuomoti socialinį būstą asmenys ir šeimos, t. y. įrašyti į asmenų ir šeimų, turinčių teisę į paramą būstui išsinuomoti ar turinčių teisę į socialinio būsto sąlygų pagerinimą, sąrašus, kasmet privalo Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatyme nustatyta tvarka iki einamųjų metų gegužės 1 dienos deklaruoti turtą (įskaitant gautas pajamas)“. Viena vertus, ši įstatymo pataisa prisideda prie geresnio socialinio būsto poreikio užtikrinimo ir kontrolės, kita vertus, pajamų ir turto apribojimai bei jų deklaravimas kas metus skatina slėpti pajamas, „netgi išregistruoti dirbančius vaikus ar vyrą, kad neįskaičiuotų į bendras gaunamas pajamas“ (Auksė). Tokie pajamų ir turto apribojimai nemotyvuoja socialinio būsto vartotojų įsidarbinti, nes, padidėjus pajamoms, jie neteks teisės į socialinį būstą. Taip skatinama naudoti pašalpas. Neseniai priimta pataisa, kad asmuo, pretenduojantis į socialinį būstą, turi būti registruotas darbo biržoje ar kitaip įrodyti, kad dirbti jis negali.

Tokia tvarka verčia žmones eiti į šešėlį. Pažįstų vieną žmogų, kuris keitė darbą vien todėl, kad buvusiam darbe darbdavys nesutiko rodyti mažesnę atlyginimą, nei gaudavo. Nes jei jis rodytų tiek, kiek uždirba, tai iš manęs atims per nuomą. Mes investuojam į jį, tvarkom, ir po to jį iš mūsų atims vien dėl to, kad mes šiek tiek geriau uždirbam. (Auksė)

Išryškėjo nepalankios socialinio būsto išsipirkimo sąlygos. Tyrimo dalyviai atskleidė, kad, norint išsipirkti socialinį ar savivaldybės būstą, reikia imti paskolą. Tačiau paskolų sąlygos neatitinka socialinio būsto gyventojų galimybių jomis pasinaudoti. Evelina pasakoja, kad „buvo vieni metai, kai visi pradėjo pulti išsipirkinėti tuos butus. Ir mes parašėm prašymą, atėjo įvertino, tai buvo per 6000 eurų. Ir pažiūrėjus į mamos pajamas, buvo jai visiškai

nejmanoma išsipirkti, nes jai paskolos neduoda, ji nedirbanti, trečios grupės invalidė, aš tuo metu kažkiek dirbau, bet mano pajamų neužteko, brolis turėjo savo šeimą ir neįėjo į mūsų biudžetą, ir mums neišėjo jo išsipirkti. Nes mes turėjom pusę sumos pirma padengti, o po to dalim. Bet mes net tos pusę sumos negalėjom gauti. Tai taip ir neišsipirkom“. Pastebima daug prieštaravimų privataus kapitalo bankams nustatant tokias pajamų ribas, norint gauti būsto paskolą, kad jei asmuo jomis disponuotų, jis pagal galiojančius socialinio būsto skyrimo kriterijus teisės į socialinį būstą netektų:

Einu į banką ir klausiu, kokia man būtų galimybė paimti paskolą butui. Tai kaip, pvz., pernai nusipirko pažįstami vieno kambario butelį mokėjo 35 000 eurų. Tai jei imi tokią paskolą, man reikia turėti 6000 eurų sutaupius, dar reikia turėti laiduotoją, turėti turio turto. Bent pusę metų atlyginimas turi būti ne mažiau 600 ar 700 eurų. Tai jei aš gaunu tokį atlyginimą, dar sesuo, jau automatiškai mes viršysim nustatytas lubas. Tai mane arba meta iš socialinio būsto, arba pradeda imti komercinė kaina nuomą. Tai iš ko man sutaupyti, jei aš jiems turiu sumokėti komercinę kainą. Žodžiu, mes esam vergai. Valstybė savivaldybei leidžia mus terorizuoti, čia yra valstybinis žmogaus reketas, nes logikos jokios. Iš kur žmogui gauti paskolą, bankas jos neduos, nes pajamos neleidžia, jei viršiji – uždeda komercinę kainą. Na, bent jau kažkoks pereinamasis laikotarpis dviejų ar trijų metų turi būti, kad duoti atsigausti. (Aukšė)

Kur logika? Jeigu aš gyvenu socialiniam būste, su mažom pajamom, iš kur pas mane gali būti pajamos pirkti? Jeigu aš turėčiau iš kur pirkti arba imti paskolą, aš neimčiau socialinio būsto. Pirma, mano pajamos neatitiktų, antras – kam aš turiu mokėti nuomą savivaldybei, jeigu aš galiu įsigyti savo, mokėti bankui ir po kiek tai laiko jis bus mano. Logikos nėra – būdama socialiniam būste, turėdama teisę jame gyventi, aš turiu imti paskolą ir tada išsipirkti iš savivaldybės tą būstą. Tai jei aš turėčiau galimybę imti paskolą, tai aš ją pasiimčiau ir nusipirksiu butą kur man patiks, ir koks patiks, o ne tą, kurį man jie davė. Dabar aš jį remontuoju, taisau kranus, investuoju į jį, duris keičiu, man už tai niekas nekompensuos, jei aš išeisiu. (Kristina)

Jauni tiriamieji pasigenda aktyvesnio valstybės vaidmens sudarant galimybes įsigyti būstą jauniems žmonėms. Jie akcentuoja, kad jaunimas Lietuvoje turi labai mažas galimybes anksti pradėti savarankiškai gyventi, o juo labiau įsigyti savo būstą ar jį nuomoti. Tai siejama su mažesnėmis jaunimo pajamomis šeimoms galimybėmis – skurdžiai gyvenančios šeimos labai ribotai gali padėti savo vaikams įsigyti būstą ar suteikti kitą paramą (padėti sumokėti

pradinį įnašą, remti būto paskolos išsimokėjimą, dovanoti būstą ir pan.). Tokia situacija skatina jaunimo emigraciją (Jurevičienė, Neverauskienė 2008):

Užauga vaikas ir, jeigu jis nebaigia aukštojo mokslo, nors ir tokiu atveju ne visada, jaunas žmogus negali išsinuomoti ar pirkti su banko paskola būstą. Kas yra žmogus be namų – niekas. Jis gali be mašinos, be gražių rūbų, bet be namų ne. Aš nesakau, kad valstybė turi duoti po du, po tris kambarius, bet vieno kambario, nors mažytį butuką privalo suteikti pradžiai. Nes žmogus neturi, jis baigė mokyklą, taip, jis gyvena pas tėvus, apsiženija, ir gyvena vienam kambary. O kur dar būna bendrabučiuose vienam kambary gyvena. Todėl ir bėga žmonės iš Lietuvos. Bendrabučių panaikinimas yra didelė klaida. Tegul tvarkosi, prižiūri, jis saugus, o toliau tegul tobulėja. (Auksė)

Tokiu atveju valstybės vaidmuo tampa labai svarbus, siekiant gerinti būsto prieinamumo sąlygas ne tik jaunimui iš rizikos šeimų, bet jaunimui apskritai:

Tikrai, galėtų tiems, kam sueina aštuoniolika ir bando kibtis į gyvenimą, tikrai galėtų bent jau iš pradžių suteikti bent jau kažkokį mažą būstuką. Vis tiek nemanau, kad jie norės visą gyvenimą gyventi tam socialiniam, vis tiek jie norės jį išsipirkti, kad turėti sau. Tikrai galėtų duoti tą šansą gyventi atskirai nuo tėvų ir sėdėti jau savam gyvenime. Nes dabar aš jaučiuosi ne savam gyvenime, nes aš priklausoma nuo mamos. (Evelina)

Būstas suteikiamas nepakankamai atsižvelgiant į gyventojų poreikius. Pagal dabar galiojančią tvarką teisė į socialinį būstą galioja toje savivaldybėje, kurioje asmuo yra užpildęs prašymą socialiniam būstui suteikti, deklaruojamąją gyvenamąją vietą nurodo toje pačioje savivaldybėje. Tai riboja asmens galimybes laisvai rinktis gyvenamąją vietą, nes pakeitę deklaruojamą vietą asmuo ar šeima iš sąrašų braukiami be atskiro perspėjimo. Pateikęs prašymą socialiniam būstui kitoje savivaldybėje, asmuo užrašomas į naują eilę, ir tai, kokioje pozicijoje socialinio būsto eilėje jis buvo, kitoje savivaldybėje nėra atsižvelgiama. Taip pat tiriamieji akcentavo, kad, renkantis būstą, duodamas pasirinkimas taip pat labai ribotas, dažnai jis netenkina savo kokybę, nepritaikytas prie šeimos aplinkybių, siūlomi prastesni rajonai. Evelina atskleidžia, kad „šitos sąlygos žymiai geresnės, bet jie neatsižvelgė duodami būstą, jie davė jį mano mamai, jie neatsižvelgė į tai, kad ji sunkiai vaikšto, jai reikia priežiūros, ir pristatytos visos pažymos, o jie suteikė trečią aukštą, kur nėra lifto. Buvo pasirinkimų, bet arba duoda vieną didelį kambarį, arba

duoda penktą aukštą be lifto, tai mama net nelipo. Ir pasakė, kad jeigu nepasirenkat jūs iš tų trijų variantų, tai mes duosim savo nuožiūra“.

Apibendrinimas

Šiame straipsnyje analizuotos socialiniame būste gyvenančių jaunų asmenų patirtys. Iššūkius, su kuriais susiduria jauni socialinio būsto gyventojai, lemia sudėtingas socialinių, kultūrinių, ekonominių ir politinių veiksnių rinkinys (Mullins, Western, Broadbent 2001). Čia svarbūs tiek makrokontekstiniai-struktūriniai veiksniai, tokie kaip valstybės apsirūpinimo būstu politika, būsto rinka, šalies socioekonominė situacija, darbo rinka, tiek ir mikroaplinkos kintamieji: šeimos socioekonominis statusas, vertybės, struktūra, kaimynystės ypatumai, individualūs resursai. Galima manyti, kad apsirūpinimo būstu galimybes mikrolygmeniu stipriausiai veikia šeimos ar asmeniniai ekonominiai ištekliai, tačiau ne mažiau jauno asmens būsto biografija yra veikiama ir kultūrinių mechanizmų: šeimoje susiformavusių požiūrių, nuostatų, aspiracijų ir pan. Nemažai tyrimų patvirtina, kad jaunimas gyventi renkasi tokias socioekonominės sąlygas ir aplinkas, kuriose užaugo, gyvendami tėvų namuose (Van Ham ir kt. 2014).

Tyrimo rezultatai atskleidė tam tikrą jaunų socialinio būsto gyventojų paveikslą. Jiems būdingas apsinkintas perėjimas į savarankišką gyvenimo etapą, kuris siejamas su nepalankia tėvų šeimos socioekonominė situacija. Ji veikia keliomis kryptimis – ekonomine ir kultūrine. Viena vertus, jauni asmenys, gyvenantys socialiniame būste tampa pririšti prie šeimos situacijos dėl ribotų galimybių įsigyti savo būstą ar jį nuomotis, nes tėvai neturi galimybės finansiškai remti vaikų perėjimo į savarankišką gyvenimo etapą, o valstybės vaidmuo nepakankamas užtikrinant geresnį būsto prieinamumą jaunimui. Kita vertus, nuolatiniam nepritekliuje gyvenančių šeimų vaikai išmokomi *skurdo kultūros*, per kurią generuojami ir iš kartos į kartą perteikiami (disfunkciniai) įsitikinimai, vertybės ir elgesio modeliai (Keršienė 2011). Tyrimas atskleidė, kad nepriteklius vaikams tampa natūralia būseną, užgniaužiami socialiniai ir intelektualiniai vaiko poreikiai, komplikuojasi mokymosi biografija, jiems būdinga menkesnė savivertė ir profesinės aspiracijos, o stigmatizuojantis požiūris į socialinio būsto gyventojus šias patirtis tik pagilina. Analizuotos jaunų asmenų patirtys atskleidžia ir tam tikrą bejėgiškumo būseną, kai situacijos pasikeitimo galimybės (pradėti savarankišką gyvenimą, įsigyti būstą) yra matomos tik per išorinės (t. y. valstybės) pagalbos priemones.

Tačiau individualių savybių akcentavimas, analizuojant socialiniame būste gyvenančių jaunų asmenų patyrimus, yra nepakankamas. Ne mažiau

svarbūs tampa ir politinės bei ekonominės sistemos struktūriniai trūkumai (Keršienė 2011). Tyrimas atskleidė šias būsto politikos disfunkcijas: yra aki-vaizdi socialinio būsto prieinamumo problema, neefektyviai sprendžiami būsto įsigijimo (paskolų suteikimo) klausimai, o esamos politikos priemonės savo ruožtu prisideda prie esamo *status quo* išlaikymo.

Atliktas tyrimas buvo žvalgomojo pobūdžio, jo metu nebuvo pasiek-tas „prisotinimo“ efektas. Tad vertinga būtų tęsti kokybinį tyrimą didinant tiriamųjų skaičių. Kita vertus, siekiant išplėsti jaunų asmenų, gyvenančių socialiniame būste, patyrimų lauką, interviu tikslinga plėtoti papildomas temas, įtraukiant vaikystės ir mokymosi patirtis, gilinantį į įvairių šeimos kontekstų bei makroaplinkybių ir tolimesnės vaiko gyvenimo (ir būsto) bio-grafijos sąsajas.

Padėka

Šis straipsnis parengtas įgyvendinant LMT finansuojamą nacionalinės moks-lo programos „Gerovės visuomenė“ projektą „Jaunimo apsirūpinimas būstu: procesai, problemos ir jų sprendimo būdai Lietuvoje (JABS)“ (GER 007/17).

Literatūra

- Aidukaitė, J., Bogdanova, N., Guogis, A. 2012. *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mi-tas ar realybė?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Aidukaite, J. 2011. “Welfare Reforms and Socioeconomic Trends in the Ten New EU Member States of Central and Eastern Europe.” *Journal of Communist and Post-Communist Studies* 44 (3): 211–219.
- Aidukaitė, J., Lipnevič, A., Nefas, S., Narkevičiūtė, A, Anulytė, F. 2014. *Būsto politika ir visuomenės iniciatyvos mieste*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Beekman, T., Lyons, F., Scott, J. 2001. *Improving the Understanding of the Influence of Owner Occupiers Mixed Tenure Neighbourhoods*. Report 89 (Edinburg: Scottish Homes).
- Blauboer, M. 2010. “Family Background, Individual Resources and the Homeownership of Couples and Singles.” *Housing Studies* 25 (4): 441–461.
- Bražiūnas, G. 2004. *Nedarbas ir socialinė atskirtis*. Magistro baigiamasis darbas: social-iniai mokslai: socialinė pedagogika. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
- Clapham, D., Mackie, P., Orford, S., Thomas, I., Buckley, K. 2014. “The Housing Pathways of Young People in the UK.” *Environment and Planning A* 46 (8): 2016–2031.
- Coulter, R. 2016. “Parental Background and Housing Outcomes in Young Adulthood.” *Housing Studies* 33 (2): 201–223.

- Di Salvo, P., Ermisch, J. 1997. "Analysis of the Dynamics of Housing Tenure Choice." *Journal of Urban Economics* 42: 1–17.
- DiPasquale, D. Glaeser, E. L. 1999. "Incentives and Social Capital: Are Homeowners Better Citizens?" *Journal of Urban Economics* 45: 354–384.
- Doling, J., Elsinga, M. 2013. *Demographic Change and Housing Wealth: Homeowners, Pensions and Asset-based Welfare in Europe*. Dordrecht, Netherlands: Springer Link.
- Druta, O., Ronald, R. 2016. "Young Adults' Pathways into Homeownership and the Negotiation of Intra-family Support: A Home, the Ideal Gift." *Sociology* 51 (4): 783–799.
- Dumbliauskienė, M., Braukylaitė, S. 2010. „Šeimų socialinės atskirties teritorinė sklaida Lietuvoje“. *Geografija* 46 (1–2): 43–51.
- Ermisch, J., Halpin, B. 2004. "Home Ownership and Social Inequality in Britain." In *Home Ownership and Social Inequality in Comparative Perspective*, ed. K. Kurz, H.-P. Blossfeld, 255–280. Stanford: Stanford University Press.
- Filandri, M., Bertolini, S. 2016. "Young People and Home Ownership in Europe." *International Journal of Housing Policy* 16 (2): 144–164.
- Ford, J., Rugg, J., Burrows, R. 2002. "Conceptualising the Contemporary Role of Housing in the Transition to Adult Life in England." *Urban Studies* 39 (13): 2455–2467.
- Gubrium, J. F., Holstein, J. A., eds. 2002. *Handbook of Interview Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Henretta, J.C. 1984. "Parental Status and Child's Home Ownership." *American Sociological Review* 39: 131–140.
- Hiscock, R. 2001. "Are Mixed Tenure Estates Likely to Enhance the Social Capital of their Residents?" *Housing Studies Association Conference*, Cardiff, UK, 3–4 September, 2001.
- Hochstenbach, C., Boterman, W. 2015. "Intergenerational Support Shaping Residential Trajectories: Young People Leaving Home in a Gentrifying City." *Urban Studies* 54 (2): 399–420.
- Holdsworth, C., Solda, M.I. 2002. "First Housing Moves in Spain: An Analysis of Leaving Home and First Housing Acquisition." *European Journal of Population* 18: 1–19.
- Jurevičienė D., Neverauskienė, L. 2008. „Būsto įsigijimo sąlygų įtaka jaunimui įsitvirtinti nacionalinėje darbo rinkoje“. *Business: Theory and Practice* 9: 116–124.
- Kemeny, J. 2001. "Comparative Housing and Welfare: Theorising the Relationship." *Journal of Housing and the Built Environment* 16 (1): 53–70.
- Keršienė, R. 2011. „Skurdas ir jo priežastys Lietuvoje“. *Ekonomika ir vadyba* 16: 535–542.
- Kurz, K., Blossfeld, H.-P., eds. 2004. *Home Ownership and Social Inequality in Comparative Perspective*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Kvale, S. 2006. "Dominance Through Interviews and Dialogues." *Qualitative Inquiry* 12 (3): 480–500.

- Lennartz, Ch. 2011. "Power Structures and Privatization across Integrated Rental Markets: Exploring the Cleavage between Typologies of Welfare Regimes and Housing Systems." *Housing, Theory and Society* 28 (4): 342–359.
- Lennartz, Ch. 2014. "Market Structures of Rental Housing: Conceptualising Perfect Competition in Mixed Local Rental Markets." *International Journal of Housing Policy* 14 (1): 56–78.
- Leonavičius, V., Žilys, A. 2009. „Gerovės valstybė ir moderniosios Lietuvos urbanizacija“. *Filosofija. Sociologija* 20 (4): 318–325.
- Lipnevič, A. 2012. „Būsto politikos raida Lietuvoje“. In *Societal Innovations for Global Growth* (Stream D, Improving Life Quality and Enhancing Employment Possibilities), ed. M. Palmirani, E. Bilevičiūtė, 835–849. Vilnius: MRU.
- Mackie, P. K. 2016. "Young People and Housing: Identifying the Key Issues." *International Journal of Housing Policy* 16 (2): 137–143.
- McKee, K. 2012. "Young People, Homeownership and Future Welfare." *Housing Studies* 27 (6): 853–862.
- Milevičienė, D. 2003. „Socialinės politikos formavimo ribos“. *Mokslo darbai. Socialinis darbas* 1(3): 81–85.
- Mulder, C. H., Lauster, N. T. 2010. "Housing and Family: An Introduction." *Housing Studies* 25 (4): 433–440.
- Mulder, C.H., Smits, J. 1999. "First Time Home Ownership of Couples: The Effect of Inter-Generational Transmission." *European Sociological Review* 15: 323–337.
- Mullins, P., Western, J., Broadbent, B. 2001. "The Links between Housing and Nine Key Socio-cultural Factors: A Review of the Evidence Positioning Paper." *AHURI Positioning Paper No. 4*. Australian Housing and Urban Research Institute.
- Öst, C. E. 2012. "Parental Wealth and First-Time Homeownership: A Cohort Study of Family Background and Young Adults' Housing Situation in Sweden." *Urban Studies* 49(10): 2137–2152.
- Van Ham, M., Hedman, L., Manley, D., Coulter, R., Östh, J. 2014. "Intergenerational Transmission of Neighbourhood Poverty: An Analysis of Neighbourhood Histories of Individuals." *Transactions of the Institute of British Geographers* 39(3): 402–417.
- Winter, I. 1994. *The Radical Homeowner: Housing Tenure and Social Change*. Basel: Gordon and Breach Publishers.
- Ziersch, N., Arthurson, K. 2007. "Social Capital and Housing Tenure in an Adelaide Neighbourhood." *Urban Policy and Research* 25 (4): 409–431.

Gauta 2018 01 29

Priimta 2018 04 25

INGA MIKUTAVIČIENĖ

Social Housing: Attitudes and Experiences of Young People

Summary

In Lithuania, social housing is still unresolved topic both in science and policy. Currently, the unfavorable socioeconomic situation in the country prevents young adults from owning or renting housing. While the number of families in need, multi-child families and other risk groups has been increasing, the demand for social housing also grew. Furthermore, residing in a social housing is still associated with some challenges and difficulties because it is often located in the areas inhabited by a number of socially disadvantaged families. The article focuses on both the experiences, hopes and expectations of young adults who live in social housing and the Lithuanian state's role in social housing provision. Ten semi-structured interviews with 18–29 year old young adults residing in social housing demonstrate that the respondents experienced a difficult transition to an independent stage of life because of their parents' disadvantaged socio-economic background. On the one hand, their parents could not financially support these young people, therefore, they had to apply for social housing. On the other hand, the Lithuanian state was also not able to provide them with a better access to housing. It should also be emphasized that these young people from the disadvantaged family backgrounds adjusted to the culture of poverty: they accepted deprivation as a natural state difficult to overcome. The study also demonstrates the dysfunctional housing policy in Lithuania characterized by the limited access to social housing and the inefficient system of loans for buying housing.

Keywords: social housing, young adults, housing policy, housing.